

بسم الله الرحمن الرحيم

مبانی هنر ایران

تالیف : حسین محسنی / بهرام نفی

این اثر مشمول قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ است. لذا هرکس تمام و یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ی ناشر، نشر یا پخش و یا عرضه کند مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

انتشارات مارلیک

سرشناسه : محسنی حسینی، ۱۳۴۰-
 عنوان و نام پدیدآور : مبانی هنر ایران / تألیف حسین محسنی، بهرام نفری.
 مشخصات نشر : تهران: مارلیک، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۳۵۴ ص.: مصور.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۸۴-۶۲-۱
 وضعیت فهرست نویسی : فیفا
 موضوع : هنر ایرانی--تاریخ
 موضوع : History --Iranian ,Art
 موضوع : هنر--ایران--تاریخ
 موضوع : History --Iran --Art
 ستاد افزوده : نفری، بهرام، ۱۳۴۰-
 کد بندی کنگره : NV ۲۸۰/م۳۵م۲ ۱۳۹۶ :
 رده بندی دهی : ۵۵/۷۰۹
 شماره ثبت ملی : ۴۹۳۷۰۸۹

WWW.MARLIKART.IR **انتشارات مارلیک**

ناشر: انتشارات مارلیک

نام کتاب: مبانی هنر ایران

نویسنده: حسین محسنی، بهرام نفری

ویراستار: فرزانه محمودیان

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

بهاء: ۳۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۲۸۴-۶۲-۱

TEL:66409877

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۳
مقدمه.....	۱۷

❖ فصل اول ۳۵

کلیاتی درباره صنایع دستی و هنرهای ایرانی

❖ صنعت دستی چیست؟

- ۱- صنایع سنگین ۲- صنایع سبک و نیمه سنگین ۳- صنایع دستی و کارگاهی
- صنایع دستی: تعاریف و ویژگی ها
- ❖ جایگاه صنایع دستی

❖ فصل دوم ۴۱

گروه بندی صنایع دستی از نظر هنری و کاربردی

الف- صنایع دستی هنری

ب- صنایع دستی هنری مصرفی

ج- صنایع دستی مصرفی

❖ رشته های مختلف صنایع دستی ایران

- ۱- بافته های داری و نساجی ۲- بافتنی دستی و رودوزی ۳- چرم و پوست، البسه و پاپوش

- ۴- ریسندگی و رنگرزی ۵- حصیربافی و سبذبافی ۶- چاپ سنتی دستی و باتیک ۷- نمد مالی
۸- عروسک و بازیچه سازی ۹- آهنگری و فلزکاری، فلزات لعابی و قلمزنی فلزات ۱۰- سفالگری،
سرامیک سازی، کاشی سازی ۱۱- شیشه گری ۱۲- سنگ تراشی ۱۳- گچ بری و ملات سازی
۱۴- چوب کاری (منبت و خاتم) معرق، مشبک و درودگری ۱۵- مرصع کاری ۱۶- آینه کاری
۱۷- مینیاتور، نقاشی، خط، تذهیب، تشعیر ۱۸- زینت آلات و زیور آلات ۱۹- تزئینات دربابی

❖ طبقه بندی صنایع دستی ایران

الف- دسته بندی محصولات براساس نوع، منشاء و ماهیت مواد اولیه

ب- دسته بندی محصولات براساس مشاغل

ج- دسته بندی محصولات براساس فرم و تزئینات

❖ هنرهای دستی مناطق مختلف ایران

❖ فهرست تولیدات صنایع دستی ایرانی به ترتیب حروف الفبا

❖ فصل ۴ و ۵ فصل ۶۱

ویژگی های فنی هنرها ، صنایع دستی ایران

- ۱- تقارن و قرینه سازی ۲- نکات فنی در تقارن ۳- انواع تقارن ۴- ارتباط نقش با زمینه (موقعیت کلی و جزئی طرح) ۵- نقوش تکراری هندسی ۶- بینش و نگرش ماهوی ۷- دیدن و سنجیدن ۸- محتوا و ابعاد معنوی ۹- تناسب و اندازه ها ۱۰- نسبت های طلایی ۱۱- سبک یا شیوه ایرانی ۱۲- سلیقه ۱۳- عناصر تزئینی ۱۴- وحدت معنایی ۱۵- قدرت و وحدت ۱۶- ارتباط تاریخی ۱۷- مقاطع تاریخی ۱۸- موقعیت جغرافیائی ۱۹- صبر، صیقلی و آرامش ۲۰- حمایت حکام و عامه ۲۱- رنگ آمیزی و هماهنگی (ریتیم) ۲۲- نقوش خاص حیرانی ۲۱- اهمیت و ارجح بودن طرح
- پیوند هندسه و هنرهای ایرانی (۵۸)

الف- ارتباط نقوش هندسی با هنرهای دستی

ب- سطوح ساده و چند وجهی

ج- اشکال و احجام هندسی

د- اصول و قواعد هندسی حاکم بر هنرها

❖ آغاز تمدن فنی و هنری ایران زمین

فصل چهارم ۹۳

باستان‌شناسی و تاریخ هنر آثار و اشیاء

معیار ارزش‌گذاری آثار و اشیاء قدیم و جدید
تاریخچه شکل‌گیری و تحولات علم باستان‌شناسی
نقش تمدن‌های پیش از تاریخ در صنایع ایران
فهرست جهاتی مناطق و شهرهای اصلی

❖ کاوش‌ها

- ۱- کاوش‌های شوش ۲- کاوش‌های لرستان ۳- کاوش‌های ارتفاعات نزدیک تخت‌جمشید
- ۴- کاوش‌های املش ۵- کاوش‌های تپه‌گیان ۶- کاوش‌های تورنگ‌تپه ۷- کاوش‌های تپه سیلک
- ۸- کاوش‌های تپه مار ۹- کاوش‌های چشمه‌علی ۱۰- کاوش‌های آذربایجان و اردبیل
- ۱۱- کاوش‌های گودین‌تپه ۱۲- کاوش‌های سولدوز و ماکو در آذربایجان غربی ۱۳- کاوش‌های تپه باباجان ۱۴- کاوش‌های تپه هشت‌جان

۱-۱۴- خصوصیات سفالینه‌های چهارم به نهمین به ترتیب اهمیت

الف- ظروف خاکستری

ب- ظروف آشپزخانه‌ای

ج- ظروف معمولی

د- ظروف ترد یا کم‌بخت و شکننده

- ۱۵- کاوش‌های تپه زیویه ۱۶- کاوش‌های تپه حسنلو ۱۷- کاوش‌های تپه‌های دهلران
- ۱-۱۷- کاوش‌های تپه‌های دهلران دوره بزم‌ده ۲-۱۷- کاوش‌های تپه‌های دهلران دوره علی‌کش ۳-۱۷- کاوش‌های تپه‌های دهلران دوره محمدجعفر ۴-۱۷- کاوش‌های تپه‌های دهلران دوره سبز
- ۱۸- کاوش‌های تپه چغابنوت ۱۹- کاوش‌های تپه‌سراب ۲۰- کاوش‌های تپه گنج‌دره ۲۱- کاوش‌های تپه عبدالحسین ۲۲- کاوش‌های تپه گوران ۲۳- کاوش‌های تپه سیوان ۲۴- کاوش‌های تپه چغامیش ۲۵- کاوش‌های تپه ایزدخواست ۲۶- کاوش‌های تپه ضحاک ۲۷- کاوش‌های تپه یاریم ۲۸- کاوش‌های تپه‌های سنگ چخماق ۲۹- کاوش‌های تپه حاجی فیروز ۳۰- کاوش‌های تپه‌زاغه، سفالینه‌ها، گلینه‌ها، سنگینه‌ها، اشیاء استخوانی، دندان، آثار و اشیاء مسین صدف ۳۱- کاوش‌های تپه آسیاب ۳۲- کاوش‌های تپه کورانگون
- ۳۳- کاوش‌های تپه‌های کامبادانه ۳۴- کاوش‌های تپه مارلیک (چراغ‌علی‌تپه) ۳۵- کاوش‌های تپه آوه ۳۶- کاوش‌های ویرانه‌های ریو اردشیر ۳۷- کاوش‌های تپه سلیمان ۳۸- کاوش‌های تل

بکسایه ۳۹- کاوش تل‌های سبغات خریز ۴۰- کاوش‌های تل لالار ۴۱- کاوش‌های ماداکتو ۴۲- کاوش‌های تپه طرهان ۴۳- کاوش‌های تل لورت ۴۴- کاوش‌های تپه گلدان ۴۵- کاوش‌های تپه شاهین آباد ۴۶- کاوش‌های تپه هلیلان ۴۷- کاوش‌های تنگ سولک (ساولک) ۴۸- کاوش‌های ویرانه زرنج ۴۹- کاوش‌های تپه میل ۵۰- کاوش‌های ویرانه‌های اندرکش گنجینه آمو دریا

❖ غارها

۱- کاوش‌های غار خر ۲- کاوش‌های غار بیستون ۳- کاوش‌های غار پاسنگر ۴- کاوش‌های غار کمربند ۵- کاوش‌های غار هاتو ۶- کاوش‌های غار کرفتو ۷- کاوش‌های غار گونه طاق‌گرا

❖ بناهای سنگریزه‌ای و دخمه‌ها

۱- دخمه‌های سه گانه سکاوند (ده نواسحاق وند) ۲- دخمه صحنه ۳- دخمه دکان داوود و دخمه اتاق فرهاد ۴- دخمه فخر ۵- دخمه داود دختر ۶- گوردخمه دیره ۷- گور صخره‌ای روانسر ۸- دخمه فقرگاه، تل قلعه، حجاری صخره‌ای شیخ خان ۱۰- آثار صخره‌ای هزارگیری (آنو بانی‌نی) ۱۱- دخمه دربند ۱۲- نقوش ماندگار آثار به دست آمده از گور دخمه‌ها سایر تپه‌ها، گورها، صخره‌ها و اماکن باستان‌شناختی تاریخ ایران زمین، زیگورات‌ها

❖ فصل پنجم ۱۶۵

وقایع‌نگاری تاریخی هنرهای ایرانی

❖ بخش اول: دوران پیش از تاریخ

۱- دوران نوسنگی ۲- هزاره هشتم قبل از میلاد ۳- هزاره ششم قبل از میلاد ۴- هزاره پنجم قبل از میلاد ۵- هزاره چهارم قبل از میلاد ۶- هزاره سوم قبل از میلاد ۷- هزاره دوم پیش از میلاد و تمدن مادها ۸- نیمه دوم هزاره دوم قبل از میلاد ۹- هزاره اول قبل از میلاد

❖ بخش دوم: دوران تاریخی

۱۰- تمدن هخامنشی

الف - حکام و سلاطین هخامنشی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی تمدن هخامنشیان

ج- هنرها، فنون و اختراعات تمدن هخامنشی

۱۱- دوران حکومت‌های سلوکی، پارتی (اشکانی)

الف - حکام و سلاطین سلوکی و اشکانی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوره سلوکی و اشکانی

ج- هنرها، فنون و اختراعات سلوکیان و اشکانیان

۱۲- حکومت ساسانیان (۶۴۲ تا ۲۲۴ قبل از میلاد)

الف- حکام و سلاطین ساسانی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی عهد ساسانی

ج- هنرها، فنون و اختراعات دوره ساسانی

❖ بخش سوم: دوران اسلامی

۱- حکومت خلفای اموی (۶۶۱ تا ۷۵۰ میلادی)

الف- حکام و سلاطین اموی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوران اموی

ج- هنرها، فنون و اختراعات دوران اموی

۲- حکومت خاندان عباسی (۷۵۰ تا ۱۲۵۸ میلادی)

الف- حکام و سلاطین عباسی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوره عباسی

ج- هنرها، فنون و اختراعات دوره عباسی

۳- حکومت طاهریان (۸۲۰ تا ۹۶۲ میلادی) در خراسان

الف- حکام و سلاطین طاهری

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوره طاهری

ج- هنرها، فنون و اختراعات دوران طاهریان

۴- حکومت صفاریان (۸۶۲ تا ۹۰۳ میلادی) در ایران و ماوراءالنهر و علویان (۸۶۴ تا ۱۰۳۲ میلادی)

در مازندران (طبرستان)

الف- حکام و سلاطین صفاری و علوی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوره صفاری و علوی (۱۶۵)

ج- هنرها، فنون و اختراعات دوره صفاری و علوی

۵- حکومت سامانیان (۹۰۰ تا ۹۹۹ میلادی) در ماوراءالنهر

الف- حکام و سلاطین سامانی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوره سامانی

ج- هنرها، فنون و اختراعات دوره سامانی

۶- حکومت آل بویه (۹۳۲ تا ۱۰۵۵ میلادی) و غزنویان (۹۶۲ تا ۱۰۴۰ میلادی)

الف- حکام و سلاطین آل بویه و غزنوی

ب- وقایع تاریخی و فرهنگی دوره آل بویه و غزنوی

۷- حکومت سلجوقیان (۱۰۳۷ تا ۱۱۹۴ میلادی)

الف- حکام و سلاطین سلجوقی

- ب - وقایع تاریخی و فرهنگی دوره سلجوقی
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره سلجوقی
- ۸ - حکومت خوارزمشاهیان (۱۰۷۷ تا ۱۲۳۱ میلادی)
- الف - حکام و سلاطین خوارزمی
- ب - وقایع تاریخی و فرهنگی دوره خوارزمشاهیان
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره خوارزمشاهیان
- ۹ - حکومت خوانین مغول (۱۲۰۶ تا ۱۲۵۱ میلادی) و ایلخانان مغول (۱۲۵۶ تا ۱۳۵۳ میلادی)
- الف - حکام و سلاطین مغول
- ب - وقایع تاریخی و سیاسی دوره خانها و ایلچیان مغول
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره خوانین و ایلخانان مغول
- ۱۰ - حکومت تیموریان (سلسله گورکانیان) (۱۳۷۰ تا ۱۵۰۲ میلادی)
- الف - حکام و سلاطین تیموری
- ب - وقایع تاریخی و سیاسی دوره تیموری
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره تیموری (گورکانی)
- ۱۱ - پادشاهان صفوی (۱۵۰۲ تا ۱۷۳۶ میلادی)
- الف - حکام و سلاطین صفویه
- ب - وقایع تاریخی و سیاسی دوره صفوی
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره صفویه
- ۱۲ - حکومت افشاریان (۱۷۳۰ تا ۱۷۴۸ میلادی)
- الف - پادشاهان افشاری
- ب - وقایع تاریخی و سیاسی دوره افشاری
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره افشاری
- ۱۳ - حکومت زندیه (۱۷۵۰ تا ۱۷۷۹ میلادی)
- الف - حکام و پادشاهان زند
- ب - وقایع تاریخی و سیاسی دوره زندیه
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره زندیه
- ۱۴ - حکومت قاجاریه (۱۷۸۶ تا ۱۹۲۵ میلادی)
- الف - پادشاهان قاجار
- ب - وقایع تاریخی و سیاسی دوره قاجار
- ج - هنرها، فنون و اختراعات دوره قاجار

❖ فصل ششم..... ۲۱۱

ارتباطات تاریخی ایران با سایر ممالک

۱- تأثیر هنرهای سایر ممالک در ایران

الف- مقدمه تاریخی

ب- بنیان‌های صنایع ایرانی

۲- تأثیر هنرهای ایرانی در سایر ممالک

❖ نمونه‌های کلی

❖ فصل هفتم..... ۲۲۹

مبانی تجسمی صنایع دستی و هنرهای سنتی

۱- نقطه ۲- خط ۳- سطح و فرم (شکل مجسمه)

❖ ویژگی‌های عمدهٔ سه طرح معماری در تزئینات صنایع دستی

الف- برتری نقوش دکوراتیو

ب- القای نزدیکی و ایجاد ممارست

ج- تبدیل احجام به اشکال

د- سطوح قوسی

هـ- قوه محرکه سطح

و- انرژی متقابل سطوح (۲۲۵)

ز- سطوح منقبض شونده

ح- کمپوزسیون تداومی

ط- فضای مثبت و منفی - موقعیت فضایی سطوح

۴- حجم

الف- احجام هندسی

ب- احجام غیرهندسی

ج- احجام هندسی طبیعی

۵- بافت

۶- رنگ (رنگینه)

۱-۶- رنگ مایه ۲-۶- کیفیات رنگ ۳-۶- رنگ شناسان مشهور ۴-۶- کیفیت رنگی ۵-۶- انواع رنگ‌ها (گونه گونی رنگی) ۶-۶- امپرسیون رنگ ۷-۶- خاطره رنگ ۸-۶- تاب و بازتاب بصری رنگ‌ها

الف- عمل روانی

ب- تطبیق رنگ یا فرم (پرسپکتیو)

ج- تطبیق رنگ با زمینه (یا محل اجرا)

۹-۶- معنی هر رنگ

الف- رنگ‌های اصلی

ب- رنگ‌های ثانویه

ج- رنگ‌های خنثی

د- رنگ‌های مطلق (غیر کروماتیک)

ه- رنگ‌های ترکیبی

۱۰-۶- هماهنگی رنگ‌ها ۱-۶- تضادهای هفت‌گانه رنگ ۱۲-۶- کمپوزسیون رنگی (ترکیب رنگ‌ها)

۱۳-۶- اکسپرسیون رنگ

۷- روش‌های دریافت پیاپی‌های سری

الف- دریافت امپرسیون

ب- دریافت اکسپرسیون

ج- دریافت سمبولیک

۸- کنتراست و هارمونی مفهومی

❖ انواع کنتراست

۹- تعادل و پایداری

۱۰- تقارن یا قرینگی

۱-۱۰- تقارن انعکاسی ۲-۱۰- تقارن هندسی ۳-۱۰- تقارن دورانی ۴-۱۰- تقارن انتقالی ۵-۱۰- تقارن شباهتی ۶-۱۰- تقارن وزنی ۷-۱۰- تقارن رنگی ۸-۱۰- تقارن پرسپکتیوی ۹-۱۰- تقارن ترکیبی یا تقارن مرکب

۱۱-۱۱- نظم ۱۲-۱۱- سادگی و سهولت ۱۳-۱۱- وحدت و یکپارچگی ۱۴-۱۱- تعبیر متنوع و پر نقش و

نگار ۱۵-۱۱- گزیده‌گویی یا گزیده‌پردازی ۱۶-۱۱- پرتحرک و پویا ۱۷-۱۱- تلویح، ایما و اشاره

۱۸-۱۱- تأکید و جانبداری ۱۹-۱۱- شفافیت و جلا ۲۰-۱۱- تنوع و گوناگونی ۲۱-۱۱- واقع‌گرایی ۲۲-۱۱- فن

دکوراتیو و فن سه‌بعدی ۲۳-۱۱- فنون تصویرسازی یگانه، چندگانه و چندعنصری ۲۴-۱۱- توالی

و مترادف ۲۵- تنوع و تفرق تکرار و تسلسل ۲۶- کمپوزسیون یا ترکیب بندی ۲۷- فشار
یا تنش ۲۸- قانون تجمع و تفرق عناصر سه بعدی ۲۹- مثبت و منفی
۱-۲۹- ابزارهای شناسایی مثبت و منفی

الف- ابعاد و اندازه‌ها

ب- اجسام صلب

ج- پیچیدگی و تنوع

د- برجستگی و فرو رفتگی

هـ- تجمع و تراکم

و- فرم و حجم

ز- رنگ و بافت (۳۸۹)

ح- خط و سطح

ط- مرز و محدود

۳۰- مقیاس

۱-۳۰- معیارهای مقایسه

الف- مقیاس کادر و چارچوب

ب- مقیاس سطوح، اشکال و احجام فرعی

ج- مقیاس تجربه یا ذهنیت قبلی

د- مقیاس رنگ

هـ- مقیاس انسان

و- مقیاس‌های بیرونی

ز- مقیاس ابزار، لوازم، آلات، اشیاء و ظروف

ح- مقیاس فرمولی یا ریاضی

ط- مقیاس دور و نزدیک

۳۱- جهت‌ها ۳۲- حرکت ۳۳- موتیف (نقش واحد)

۱-۳۳- نقوش اسلیمی و ختایی ۲-۳۳- نقوش هندسی

۳۴- سایه روشن (تاریک و روشن)

۱-۳۴- عملکرد سایه روشن (روشنی و تصویر) ۲-۳۴- سایه روشن قانون طبیعی بازنمایی و شناخت

۳-۳۴- سایه روشن، کاربرد تکنیکی و کاربرد معنایی ۴-۳۴- سایه روشن ایجادکننده نقطه، خط، سطح،

حجم، ضلع و زاویه

الف- حدایش یا برش سطح

ب- برش خطی

- ج- جدایش بدوسیله نرام
 د- جدایش بدوسیله مفهوم و محتوا
 ه- محدود نمودن حسی یا غیر ظاهری
 و- برش فضائی یا عنصری
 ز- جدایش شکلی و فرمی
 ح- جدایش ترکیبی
 ط- محدود کردن با رنگ
- ۵-۳۴- ایجاد فاصله با سطوح تیره و روشن ۶-۳۴- ایجاد سایه روشن با استفاده از فاصله ۷-۳۴- ایجاد سایه روشن با استفاده از توالیته‌های رنگی ۸-۳۴- تاریک روشن فعال یا ساکن ۹-۳۴- ایجاد سنگینی با سایه روشن ۳۴-۳۴- استفاده روانی از تاریک روشن
- ۵-۳۵- نیروهای درونی نقوش ۳۶- ممارست بصری ۳۷- شباهت ۳۸- پیوند نقش با زمان یا زمینه ۳۹- تداوم ۴۰- ریتم ۴۱- شکل: تعریف کلی ۴۲- یادگار سبک پریمیتیو(بدوی) در صنایع ایرانی
- ۴۳- تناسب و نسبت‌های طلایی ۴۴- آناتومی انسانی و حیوانی
 ۴۴-۱- کلیات آناتومی انسانی ۴۴-۲- آناتومی حیوانات
 ۴۵- ارگونومی و آنتروپومتری
 ۴۵-۱- ابعاد آنتروپومتریک ۲-۱۵- رابط ابعاد ها با عملکردها
 ۴۶- نقوش و تزئینات
- ❖ تقسیمات نقوش
- ۱-۴۶- نقوش هندسی ۲-۴۶- نقوش حروفی و نوشتاری ۳-۴۶- نقوش نباتی و گیاهی ۴-۴۶- نقوش انسانی و حیوانی ۵-۴۶- نقوش سمبولیک و رمزگونه
 ۴۷- ارتباط حروف با هنرهای سنتی
 ۴۷-۱- ویژگی‌های ارتباطی حروف و صنایع دستی

فهرست منابع و مآخذ ۳۵۱

پیشگفتار:

ذوق سلیم، سلیقه لطیف، احساس خلاق، ادراک فعال، روح حساس و عاطفه بارور را اگر به همراه زیبایی و زیبایی شناسی ذاتی در یک جمله خلاصه کنیم؛ جامع و مانعی می شود از هنر غنی و مجرد ایرانی، این تعریف شاید در نزد برخی از کارشناسان راه خلاف واقع و غلو را پیموده باشد اما در حقیقت اگر به خوبی مشاهده کنیم هر یک از این عوامل و ابزارهای معنوی و مادی را می توان در جزء جدا نشدنی نقش و نگارهای ریز و ظریف دکوراتیوی که به منظور آذین و آرایش آثار هنری ایرانی به کار رفت اند در کالبدی جامع و فراگیر مظاهر هنری، به خوبی و به وضوح نمایان است، مشاهده نمود به واقع ادراک صحیح هنر خلاقه ایرانی مستلزم تبیین همین مفاهیم مستتر در جوهر آثار خواهد بود.

ذوق و خلاقیت هنری جوامع مختلف از سنن و آداب و بینش های فرهنگی و سوابق تاریخی و محیط طبیعی آن اقوام ریشه و الهام می گیرد. و غالباً اتفاق می افتد که یک قوم به جهت تبحر و مهارت جانانه ای که در زمینه یک یا چند رشته خاص از هنرهای چندگانه (به ویژه هنرهای سنتی، دکوراتیو و تزئینی) تبلور و نمود یافته است، رقابت و برابری دیگر اقوام در آن زمینه ها با ملت فوق الذکر کاری عبث و بیهوده خواهد بود.

اگر نخواهیم تمامی هنرهای، هشتگانه معاصر و دیگر مظاهر ذوقی اقوام مختلف را مورد بررسی قرار دهیم و اگر تنها در یک مورد کار تحقیق و تفحص دو جریان پیدایش، رشد و بالندگی هنری خاص را پیگیری کنیم و آن زمینه لزوماً موضوعی باشد که عمومیت بیشتری دارد یعنی تقریباً "نزد تمامی ابناء بشری از گذشته های دور تاکنون جلوه گر ذوق

و سلیقه و زیبایی دوستی باشد، می‌توان هنرهای سنتی و صنایع دستی را ذکر نمود. هنرها و صناعاتی که در سرزمین کهن ایران به مرور زمان و در طی سالیان طولانی که هم‌اکنون به یک چشم هم‌زدنی می‌ماند، آنچنان راه کمال و ترقی را پیموده است که بی‌اغراق همچنان بی‌رقیب بر پهنه این گونه از هنرهای ممالک گوناگون می‌درخشد و تجلی می‌کند.

دلایل این شکوفایی و درخشش همیشگی را می‌توان علاوه بر بالا بودن میزان مهارت و استادی و همین‌طور ویژگی‌های ذاتی و حس زیبایی دوستی ایرانی، طبع لطیف و روحانی هنرمند ایرانی را ذکر نمود. زمانی که استادکار بنا به هنگام کارکردن بر روی قسمتی از بنا یا اندک کاری که در گوشه خلوتی از یک مکان متبرک با صبر و تأنی مثال‌زدنی سرگرم نقش‌اندازی دیوار به وسیله گچ‌بری، آینه‌کاری، کاشی و... می‌باشد و زمانی که بهترین و زیباترین سبک‌های هنری ده‌ها سال پیش و معماری ایرانی عجین و همراه با بهترین و زیباترین مظاهر فلسفی و عاطفی از همین دین و آئین و مذهب یکتاپرستی‌اش باشد مسلم است که هر چه در دل و جان در طبق اخلاص می‌گذارد، تا نه تنها یک اثر زیبا و دل‌انگیز مادی، بلکه اثری سرشار و مملو از روح و جان الهی را خلق و ابداع نماید و نسل به نسل به جای اینکه دین و مرامش را خدمت تعالی و ترقی او باشد او نیز در پیشرفت و گسترش آن به نوبه خود سهم و نقشی ایفاء نم‌ید.

در این میان علاقه و پیوند عاطفی که عموم مردم ایران با هنرها و میراث‌های هنری و فرهنگی خود برقرار نموده‌اند به حدی بوده که علاوه بر کمک به جریان رشد و تعالی هنرها، همواره سبب ماندگاری و جاودانه‌شدن آنها نیز شده است. در این بین بخشی هرچند کوچک از نیت خیر و متبرک حفظ و نگهداری آثار اشیاء و ابنیه باستانی و سنتی دیگر ضمایر قدیم و جدید هنری و فرهنگی را نویسندگان و استادان بر عهده گرفته‌اند؛ گروه اول با ثبت و نوشتن و گروه دوم نیز با انتقال سینه به سینه آن. نتیجه این همه احساس و تعهد وجود تعداد بی‌شماری آثار و اشیاء منقول و غیر منقولی است که در اماکن و شهرهای ایران و جهان محفوظ است، به همراه تعدادی مکتوبات و معلومات خطی که همگان حاوی مطالب مفیدی از ساخت و سازمان آثار می‌باشد. این روند مؤثر ادامه یافته است تا به امروز که حاصل آن همه میراث شگفت و گرانبها لااقل در صدد ارتباط بصری با ما برآمده است.

به هر ترتیب ما نیز به عنوان شاگردان تازه‌کار استادان بزرگ هنر، کاری بس کوچک را اما با هدفی بزرگ که همانا خدمت و تعظیم به محضر استاتید انسان‌ساز فرهنگ باشد انجام

داده‌ایم، کار تحقیق و تدوین اطلاعات عمومی هنرهای ایرانی که شامل سرفصل‌های متنوعی همچون سابقه تاریخی مراحل شکل‌گیری، تکنیک‌های ساخت، مواد و مصالح و ابزار و کاربردهای فنی و هنری می‌باشد، برای ما پروژه‌ای مهم و ارزشمند به شمار می‌رفت که نیازمند تحقیق و مطالعه‌ای مستمر در حده سال پیاپی بازدید و بررسی کارگاه‌ها و مراکز ساخت، روش‌های شکل‌گیری و بررسی سوانق تاریخی و موزه‌ای و از همه مهمتر مسبوق به سوانق دانشگاهی می‌شد که بهره‌گیری از آنها منجر به تهیه محصولی شد که جلد اول آن هم‌اکنون پیش روی شماست.

همانطور که ذکر شد علاوه بر هدف، خدمت فرهنگی اساسی کار ما بر پایه سه محور اصلی استوار گردید.

یک: زمینه سازی برای ورود عرصه آکادمیک و پیشرفته هنرشناسی ایرانی.

دو: همراهی و همگامی با پژوهش‌ها و دانشجویان عرصه هنرشناسی ایرانی.

سه: ارتباط عمومی.

همانطور که از میان مطالب فوق پیداست مهمترین هدف ما زمینه‌سازی و ایجاد بستری مناسب و کارآمد از اطلاعات و جهان از هنرهای سنتی ایرانی می‌باشد که در درجه اول برای دانشجویان و دانش‌پژوهان در حکم دندی جامع و مانع و مآلا "معتبر عمل نماید.

دومین هدف ما ایجاد زمینه‌ای مناسب و سهل‌الوصول بود برای دستیابی به اطلاعاتی کامل، مفید اما روان از هنرهای ایرانی برای دانش‌آموزان و هنرجویانی که قصد راهیابی به وادی هنر را دارند که بدون نیاز به بررسی کتب متعدد و مطالعات فراوان و پراکنده‌ای که احیاناً در هر بخشی از مطالب و محفوظات قبلی زمرده با ک رنگ می‌گردید استوار شده بود.

به هر حال باز هم اشاره می‌کنیم که ما تنها هدف بزرگ و ستودنی‌ای داشتیم و گرنه اذعان داریم که در هر کاری خصوصاً "اگر کار اول نیز باشد تحقیقاً" نقایص و کاستی‌هایی وجود خواهد داشت که پیشاپیش از خوانندگان بزرگ‌منش ایرانی درخواست همیاری و انتقاد سازنده می‌کنیم تا با یاری ایزد مَنان در چاپ‌های بعدی آن، نواقص رفع گردند. در خاتمه از زحمات جناب آقای سهراب نفری که در امر نظارت این کتاب از هیچ کوششی دریغ ننموده‌اند؛ نهایت تشکر و قدردانی را داریم.

حسین محسنی / بهرام نفری